

CESTA Z BUDAPEŠTI

**IVAN
GALAMBICA**

**CESTA
Z BUDAPEŠTI**

Ivan Galambica

PŘEDMLUVA

Maďarsko 1956. Pro někoho je toto spojení známé. Ví přesně, co si pod tímto spojením představit. Maďarsko 1956 – to je pojem. A někdo naopak třeba vůbec netuší, co se v Maďarsku v roce 1956 stalo. Pro ty, kteří třeba tápou a nevědí, je možná dobré nyní připomenout si, co se v Maďarsku v roce 1956 vlastně stalo.

Tak tedy, v roce 1956 v Maďarsku dochází k postupnému protikomunistickému hnutí. Pro porovnání můžeme vzít pozdější události v Československu roku 1968. Stejně jako o 12 let později, právě v roce 1968 v Československu, tak se v roce 1956 v Maďarsku objevila silná touha k odstranění komunistického režimu. A stejně tak, jako v roce 1968 vstoupila do dění vojska SSSR (a dalších zemí), aby potlačila demokratické hnutí, stejným způsobem vstoupila v roce 1956 sovětská vojska na území Maďarska a rázně zasáhla.

Hnutí, které směřovalo k demokratizaci, sovětská vojska v obou případech rozprášila. Zde je podobnost s pozdějším konáním v ČSSR velmi výrazná. Co je ovšem rozdílné, je to, že Maďaři v roce 1956 kladli (na rozdíl od pozdějšího dění v ČSSR) velký odpor. Vojenský odpor. Země byla na pokraji občanské války. Vojska SSSR musela podniknout dokonce dvě invaze. První invaze, ze dne 23. října 1956 (resp. v noci na 24. října) byla odražena a po několika dnech bojů se tanky začaly stahovat. Je to sice velmi strohé shrnutí událostí, ale pro dokreslení situace zatím postačující. Sověti byli překvapeni silou maďarského odporu. Ta druhá invaze přišla o dva

týdny později – 4. listopadu 1956. A byla tentokrát velmi razantní. Došlo k zapažení desítek tisíc vojáků, země byla skutečně na pokraji občanské války. Oficiální údaje hovoří o cca 20 000 mrtvých na obou stranách bojů, ale podle některých údajů zemřelo až 150 000 lidí! Přesná čísla nejsou dodnes známa a je zřejmé, že se přesný počet obětí již nikdy nedozvíme.

Revoluce byla potlačena dne 10.11.1956, někde boje pokračovaly až do 15. listopadu 1956, a pak přišlo rozsáhlé a plošné zatýkání. Odhaduje se, že až 300 000 Maďarů uprchlo ze země.

Do popisovaných událostí je zasazen děj následujícího příběhu. Jedná se o příběh vymyšlený-beletrii. Následující kniha není historickou literaturou faktu. Proto může docházet k drobným historickým nepřesnostem. Je to stejné, jako když autor například umístí svůj vymyšlený příběh do událostí druhé světové války, a tam za pomoci kulis nám všem známých vypráví o situacích, které se sice nestaly, ale mohly se stát.

Proto ať případní znalci podrobné historie Maďarska berou s jistou dávkou pochopení možné drobné odchylky od skutečného běhu věcí. Je nutno opět skutečně připomenout, že následující příběh je skutečně beletrií, nikoliv historickým románem, a že situace kolem horkého Maďarského podzimu 1956 je použita pouze pro orámování příběhu a není zcela v zájmu této knihy tvářit se jako literatura faktu, ale jejím cílem je poskytnout čtenáři příběh o lásce, o cestě, o třech lidech a o lidské povaze.

Náš příběh ovšem začíná mnohem dříve nežli v horkém maďarském podzimu 1956, a to na konci druhé světové války, v roce 1945.

Autor

KAPITOLA 1: POPRAVA

16. ledna 1945 - věznice, cela 345, Budapešť

S námahou jsem vstal. Na cele byly dvě dřevěné pryčny a jedna z nich mi nyní poskytovala alespoň trochu úlevy po tom výprasku, kterého se mi před několika hodinami dostalo. Schwamber, to esesácké prase, dělal svoji práci pořádně. Nutno uznat, že se neflákal. Zmlátil mě. On a jeho nohsledi. Nebylo to poprvé a možná, že ani ne naposledy.

Nešlo snad ani o to, abych jim něco prozradil. Já jim řekl už všechno. V tomto nejsem žádným hrdinou. Potíž je v tom, že já skutečně nemám, co bych mohl prozradit. Opravdu. To, co potřebovali vědět, již dávno věděli. Takže se výsledky opakovaly stále dokola. Ale proč mě stále vyslýchali, to je mi záhadou. Copak něco vím?

Chytili mě na Dunajském nábřeží, s puškou v ruce, před tím jsem spolu s dalšími třemi spolubojovníky, kteří měli i pancéřovou pěst a nějaké granáty, zlikvidoval jeden německý tank, a to byla celá naše odbojová činnost. Prostě jsem se v době, kdy začalo povstání proti nacistům, potuloval po městě. Chodil jsem od ničeho k ničemu a pozoroval dění. Nejsem žádný hrdina ani odbojář. Ale po dobrodružství jsem toužil, to ano. A najednou se mi naskytla příležitost k dobrodružství, které jsem chtěl zažít. Uviděl jsem na

zemi ležet nějakého mrtvého esesáka. Měl vedle sebe pušku. Já jej nezastřelil, již byl mrtvý, když jsem tam přišel.

Kolem nás to vřelo. Hučelo povstání. Sebral jsem mu to pušku a náhodně potkal ještě další tři „spolubojovníky“. Vyrazili jsme na Němce. No, a na nábřeží jsme dostali ten tank. To bylo všechno. Já ani nevystřelil. A v rámci toho německého přísloví, které zní: „S kým tě chytí, s tím tě pověsí,“ mě asi za deset minut poté zatkli. Dva moji kamarádi zemřeli, jeden utekl a já byl chycen. Tak co bych mohl zapírat?

Dostal jsem se sem a čekal jsem rychlý konec. Je to k zoufání. Přežít celou válku a pak... na konci... válka je přece už na konci... Rusové jsou v Polsku a Američané a Německu, takže je k zoufání, když na konci války... mě dostali a co mě čeká, asi vím. Nejsem hloupý, nejsem chytrý, ale dovedu si spočítat, co asi čeká odbojáře, když jej chytí. I když, co já jsem vlastně za odbojáře? Ale chápu, že mi to nikdo neuvěří.

Co ale nechápu, to jsou ty výsledky. Dostal jsem mnoho ran, hučení v hlavě už nevnímám. Proč mě nepopraví? Nic nevím. A co vím, jsem řekl. Co po mně tedy ještě chtějí?

Stále dokola opakuji: Dostal jsem se do povstání a jednomu zastřelenému německému esesákovi jsem sebral pušku. Potkal jsem několik spolubojovníků, nadšených kluků, co byli přesvědčeni, že svým odbojem porazíme Třetí říši. Došli jsme až na Dunajské nábřeží... a dál už jsem to říkal. Tak o co jde?

Jak dlouho jsem tady ve vězení, přesně nevím. Určitě déle, nežli 14 dní. Ale možná to bude i měsíc. Po prvním výsledku jsem byl dost

dlouho mimo. Dny mi splývají v mlhovou hmotu neorámovanou ničím, nežli občasným bezvědomím. No a stále čekám, co bude. A neděje se nic! Jsem na cele většinou sám, občas sem někoho přivedou, ale za den, dva ho zase odvedou. A já jsem stále tady! Je to možná i šest týdnů. Nevím.

S námahou jsem teď vstal. Esesák Schwamber na mě cosi řve, stojíce v otevřených dveřích cely, já nevnímám, co mi říká. Asi mám proražený bubínek. Dveře cely se zavřely. Ten, co je na cele se mnou, se ke mně sklání.

„Co říkal?“ snažím se s námahou artikulovat a vydat ze sebe slova.

Spoluvězeň mě podpírá, a pak říká: „Popraví tě...“ a dodává: „...už pro tebe jdou... Schwamber to teď říkal... zbývá ti jen pár okamžiků,“ pláče. Nejprve se snaží pláč zadržovat, ale pak se neudrží. Brečí slzy jako hrachy. Třesou se mu ramena.

Bolí mě všechno. Lehám si na pryčnu, v hlavě mi hučí. Jako by se to všechno týkalo někoho jiného. Ne mě, ale někoho jiného. Jiného člověka. Vůbec si nepřipouštím váhu těch slov, co mi teď můj spoluvězeň říká.

Otevírají se dveře cely. Trhnu sebou. To otevření jasně slyším. Asi tedy nemám proražený bubínek. Jen jsem prostě před tím nedokázal zcela mobilizovat svoje vědomí. Po tom výprasku se není co divit.

Ve dveřích stojí dozorce. Maďar. Maďar, jako já. Zním ho. Dozoruje tady často. Zarostlá tvář, vysoká postava, drobně kulhá. Smutné oči, jedno má mírně přivřené. Od pohledu silák. Má skoro dva metry.

Dozorci se ptá, co tady Schwamber chtěl. Spoluvězeň odpovídá. Dozorci se ještě jednou ujišťuje, na něco se vyptává. Já nevnímám, a i když bych měl vstát a být v pozoru, tak ležím. A dozorce na to nic neříká. Jen se vyptává a spoluvězeň odpovídá. Dozorci pak zabouchává celu a odchází. Na chodbě slyším jeho kroky.

Čekám, kdy uslyším popravčí komando. Jsou to tři muži, co jdou chodbou pro vězně na popravu. Dva tě vedou chodbou, každý z jedné strany tě pevně drží za ruku, a ten třetí ti hodí přes hlavu jakýsi pytel a strká tě před sebou. Říká se jim: Popravčí komando a jsou taky Maďari. Jako my. Výměnou za to, že mají trochu lepší postavení, dělají tuhle práci. Odvádějí vězně na popraviště, kde tě buď zastřelí, ale většinou tě pověsí. Popravčí komando se prý povětšinou dívá až do konce. Jidášové.

Ale zatím je neslyším. Je ticho. Chodba je ztichlá. Pokusím se vstát. Kolik je asi hodin?

„Au,“ syкну. Celé tělo mě bolí. Spoluvězeň mi pomáhá se posadit. Dává mi napít. Hrnečky nemáme. Nabírá vodu z kýble rovnou do dlaní a dává mi pít. Má mozolnaté a popraskané ruce. Asi se živí manuální prací. Piji. Pak se zeptám: „Co říkal ten Schwamber ještě?“

„Však víš. Že jsi zrádce říše, že dneska... dneska... že tě dneska...“ spoluvězeň hledá slova. Pak se zeptá: „Kolik je ti let?“

Vstanu. Dojdu ke stěně, kde nahoře, asi ve výšce dva a půl metru, je ve zdi okénko. Snažím se pohlédnout ven.

„26,“ odpovím. Pozoruji vložky. Venku sněží. Jak je asi teď vojákům na frontě? Zamyslím se. Německo se hroutí, za pár měsíců

bude po válce. Jedna kartářka říkala, že válku skončí na Vánoce 1945. Že na jaře 1946 již bude po válce.

„Bože. Tak mladý,“ odpoví spoluvězeň, a pak dodá: „Válka skončí, co nevidět. Každým dnem. Hitler je na kolenou,“ říká, jako by četl moje myšlenky. Pak najednou s nadějí v hlase navrhuje: „Tak víš co? Mám nápad. Slib jim něco,“ říká nadšeně a dodává přesvědčivě: „Řekni, že půjdeš s nimi nebo, že budeš pro ně práskat, nebo něco takového...stačí uhrát tak týden, dva, možná měsíc...a je po válce...“ přesvědčuje mne. Evidentně věří, že válka skončí dříve, nežli mně říkala ta kartářka. Kdo ví, jak to bude?

Posadil jsem se na pryčnu. Vzdychl jsem. Přemýšlel jsem o tom, co mi teď spoluvězeň říká. Nejsem žádný hrdina a zemřít se mi rozhodně tedy nechce. Kdepak. Já neumím být hrdinou. Ale taky se mi nechce esesákům cokoli nabízet. A hlavně, oni to po mně ani nechtěli! Jen mě chytili, zmlátili, pak ještě dvakrát, ptali se mě, ke komu patřím, jestli vím něco o podzemním hnutí, a to bylo všechno. Já jim vlastně ani nemám co nabídnout. O ničem nic nevím a jsem naprosto nevýznamný a bezvýznamný... blbeček. Blbeček, co sebral mrtvému esesákovi pušku a myslel si, že něco zmůže. Ani jsem si pořádně nevystřelil! Ve svém věku už bych mohl mít rozum.

V zámku zarachotil klíč. Dveře se otevřely. Jak to, že jsem neslyšel kroky popravčího komanda?!?!? Musel jsem to přeslechnout. Napráhl jsem ruku ke svému spoluvězni a představil se mu: „Ján Sokol...“ řekl jsem, a pak jsem ještě dodal: „...jestli to přežiješ, bydlím Nagyho 22, Budapešť 4. Zajdi za mými rodiči a řekni, že jsem je měl rád, a že mě to strašně mrzí, co se stalo...“

„Ján Sokol? Jsi Slovák?“ zeptal se můj spoluvězeň, protože jej udivilo moje maďarské jméno.

„Jsem Maďar, jako ty. Jako my všichni,“ řekl jsem mu.

Dveře cely byly stále otevřené, ale popravčí komando do cely nešlo. Místo toho jsem uslyšel toho maďarského dozorce, toho, co se před chvílí dotazoval, co se tu dělo, jak říká:

„Vězeň Sokol!“

Většinou se takto chodilo k výslechu. Ale co to má znamenat? Výslech přece již byl! Dozorce stál mezi dveřmi, a pak dodal: „Tak hejbní s sebou kurva, nebudu tady čekat věčně!“

Udělal jsem několik kulhavých kroků směrem k němu. Otočil jsem se ještě na svého spoluvězně a pohledem naznačil, že nechápu, co to má znamenat. Vždy chodilo přece Popravčí komando? Dívám se na spoluvězně. Ten jen pokrčil rameny. Dozorce se natáhl dovnitř. Rázně mě uchopil za rameno a vystrčil z cely ven. Celu zabouchl a zamkl. Tlačil mě před sebou, strkal do mě, málem jsem upadl. Že by už Popravčí komando zrušili? Že by už vězně vodil na popravu jenom tento dozorce?

Vzpomněl jsem si na to, že když mě první den zavřeli, jak mě chytily, měl službu také tento dozorce. Vysoký, mohutný chlap. Umisťoval mě na tuto celu. Možná, že na popravu teď vodí i tento dozorce, kdo ví?

Cestou proti nám, když mě dozorce postrkoval před sebou, jsem ovšem uviděl muže z Popravčího komanda! Ti tři muži šli chodbou proti nám, byli mírně opilí, a jeden z nich si pískal. Minuli nás. Ani se na mě nepodívali. Tak to jsem byl úplně zmatený.

Dozorce mě dostrkal až před celu 350. Odemkl ji a hrubě mě strčil dovnitř. Padl jsem na zem, obličej se zastavil o podlahu. Dveře cely dozorce zabouchl a zamkl.

Na chodbě jsem slyšel hlasy. Poznal jsem ty opilce z popravčího komanda.

„Sokol! Sokol!“ volali a domáhali se dozorců.

„Tady není, máme ho odvést, ale tady není...“ vykřikovali do chodby a během několika minut byl na chodbě obrovský mumraj. Všichni mě hledali. Dozorců bylo na chodbě, podle hlasů, asi tak dvacet. Otevírali jednu celu za druhou a hledali mě. Slyšel jsem jasně, jak otevřeli celu vedle mě a křičí: „Kolik vás tady je, nahlaste se!“ a vězni ve vedlejší cele cosi odpovídají. Už byla na řadě moje cela, ale pak jsem slyšel, jak kdosi říká: „Tahle cela je prázdná, ta je zamčená trvale, tam nikdo není!“

Okamžitě jsem vyskočil z pryčny a lehl si přímo dolů, pode dveře. Dozorce zarachotil špehýrkou, jen se podíval dovnitř, ale přímo dolů, pod špehýrku, neviděl. Pak zabouchl špehýrku a šel do vedlejší cely.

„Kolik vás tady je, zmetci, nahlaste se!“ vykřikl a já jenom slyšel odpovědi vězňů.

Dne 16. ledna 1945 v dopoledních hodinách jsem měl být popraven, ale z mně neznámých důvodů jsem popraven nebyl a přežil jsem.

KAPITOLA 2: OSVOBOZENÍ

únor 1945, cela 350, Budapešť

Od toho dne, kdy mě ten silný a velký maďarský dozorce zavedl sem na celu, jsem byl jenom zde.

Dveře se neotevřely ani jednou. Jen jsem špehýrkou určenou pro jídlo dostával ešus s jídlem, a to bylo úplně všechno. Moje cela měla dvě pryčny, ale byl jsem zde sám. Protože jsem měl na cele i primitivní (turecký) záchod a nad ním trubku s tekoucí vodou, tak nebyl ani důvod k tomu, aby mi vyměňovali kbelík s vodou a výkaly, jak se to dělalo na některých jiných celách.

Uběhlo více nežli měsíc. Poslouchal jsem zvuky z chodby a po čase jsem z těch zvuků a z rozhovorů, co jsem zaslechl, pochopil, že někdo napsal z venku na dveře mojí cely nápis, že je prázdná, neobsazená, a že se nemá trvale obsazovat. Pochopil jsem to převážně z toho, když jsem slyšel debaty dozorců před mými dveřmi. Byl jsem zticha jako myška, nechtěl jsem být prozrazený. Ale udivovalo mě, že i když na dveřích mojí cely byl (zřejmě) nápis, že cela je prázdná, vždy mi někdo donesl jídlo. Je tedy pravdou, že jsem jej nedostával ve stejný čas, jako ostatní vězni. Poslouchal jsem, jak se otevírají a zavírají dvířka, kudy se dává jídlo, u jiných cel, ale ta moje byla vždy vynechána. A pak, třeba za půl hodiny, najednou klapla dvířka mojí cely, jakási ruka podala dovnitř jídlo a dvířka opět zaklapla.

Ta ruka byla vlastně moje jediné spojení se světem. Zajímalo mě, jestli ta ruka má také zbytek těla, nebo je to jenom ta ruka? Jednou jsem zkusil na tu ruku promluvit.

„Haló, ruko, proč jsem tady?“ zeptal jsem se, ale uslyšel jsem jenom: „Ticho! Ztichni! Už jsi měl být popravený! Nemluv! Buď rád, že žiješ!“

Čistou a plynulou, a přesto tvrdou a jaksi zastřenou maďarštinou, mi kdosi řekl tato slova a já je rád poslechl. Mlčel jsem. Pozoroval jsem jenom tu ruku, co mi dává jídlo, a snažil se dopítit, co to všechno má znamenat. Ale na nic jsem nepřišel. Nebyl jsem nijak významná odbojová osobnost. Nebyl jsem nijaký významný maďarský odbojář. Jsem obyčejný truhlář. Ján Sokol. Truhlář, co má podivně znějící slovenské jméno, ale jsem Maďar každým coulem, možná moji předci byli ze Slovenska, ale já se narodil v Budapešti. Vyučil jsem se truhlářem, a protože jsem ročník 1919, tak jsem měl nastoupit v roce 1938 do armády na vojnu. Nakonec jsem šel až v roce 1940, ale nevím, jak se to mému otci podařilo, zřejmě nějakým úplatkem, sehnal mi výjimku. V armádě jsem byl jenom 3 měsíce, sloužil jsem v Gyoru v proviantním skladu a na podzim roku 1940 jsem již opět v Budapešti v truhlárně opravoval skříně. Pak jsem, někdy během roku 1944, přešel do rakvárny, což byla truhlárna na výrobu rakví, a tam jsem byl do té doby, nežli mě zatkli. To je celé.

Nebyl jsem žádný odbojář. Bydlel jsem u rodičů, v bytě 2+1 v činžovním domě a táta mě hlídal, abych se do ničeho nepletl. Pak, když přišlo to povstání, šel jsem po ulici a viděl toho mrtvého

esesáka. Sebral jsem mu pušku...a dál jsem to už popisoval. A najednou mě někdo chrání před popravou. A desítky dalších jiných, každý den, odvádí to špinavé komando a já je slyším a poslouchám a netuším, nevím, proč zrovna já jsem ten, co je chráněný. A také nevím, ani kdo mě chrání.

Takže jsem tady, potichu, jak myška. Jen dvakrát za den se vsune do okénka ta ruka, co má drobnou jizvu nad zápěstím, a podá mi jídlo. A někdy se to stane i třikrát denně. A to je všechno. Nic víc.

V půlce února (přesně, kdy to bylo, nevím) jsem si uvědomil divnou věc. Už dva dny jsem neslyšel kroky Jidášů vodících lidi na popravu. Přemýšlel jsem nad tím a najednou jsem zaregistroval na chodbě hluk. Dupání těžkých bot, pár osamocených výstřelů, a pak najednou jsem slyšel: „Svoboda... svoboda... válka skončila!“ a volání slávy.

Slyšel jsem, jak se otevírají cely, slyšel jsem radostné výkřiky, směs maďarštiny a ruštiny na chodbách a zvuky otevíraných cel. Moji celu ovšem vynechali. Kdosi říkal, že v té mojí cele přece nikdo není a šli dál!

„Tady!“ doběhl jsem ke dveřím a začal na ně bouchat. Mlátíl jsem jak pomínutý, křičel jsem, trvalo to celou věčnost, nežli někdo otevřel i dveře mojí cely a já vyběhl ven. Na chodbách bylo plno. Vojáci, vězni, objímali se navzájem. Tam vzadu u mříží ležel jeden mrtvý maďarský dozorce. Asi jej zastřelili. Ostatní dozorcí utekli a já cítil, že přišlo to, co jsme chtěli. To, po čem jsme toužili. **SVOBODA. KONEC VÁLKY! VÁLKA SKONČILA!**

Seběhl jsem po schodech dolů do přízemí. Všechny mříže byly otevřené. Vyběhl jsem na nádvoří a hnal jsem pryč. Pryč z vězení! Utíkal jsem, co mi síly stačily, ale spíše jsem jenom kulhal. Smál jsem se a vykřikoval jsem: „Konec války, konec, svoboda, mír, ať žije svobodné Maďarsko!“ a utíkal jsem ven z areálu věznice. Venku byla zima.

Když jsem doběhl ven, zadýchal jsem se. Neměl jsem žádnou kondici, a navíc jsem byl silně vzrušený, z toho všeho. Sedl jsem si na nějakou zídku a vydýchal jsem. Kolem jezdili vojáci v armádních vozech. Byli to ruští vojáci. Po chvílce kolem zaduněl tank. Projel s hukotem kolem mě. Asi padesát metrů ode mě, na zemi, ležel mrtvý německý voják. Zahlédl jsem ještě nějaké jiné vlajky, nežli sovětské. Viděl třeba vlajku Československou, ale převážně byly vidět vlajky svobodného Maďarska a vlajka Sovětského svazu.

Vstal jsem ze zídky a šel jsem domů. Cesta nebyla daleká. Za normálních okolností by mi zabrala tak půl hodiny ostré chůze. Ale vzhledem k tomu, že jsem byl zesláblý a vzhledem k tomu, že ulice byly plné jásajících lidí a vojáků a vojenské techniky, tak jsem domů dorazil až v podvečer. Po několika hodinách chůze. Skutečně mi to trvalo snad tři, nebo čtyři hodiny. Všude samí objímající se lidé, všude mumraj a ruch. Veselí se občas střídalo s občasnými posledními výstřely války.

Na rohu naší ulice se jakási dívka (zřejmě Maďarka) muchlovala s ruským vojákem. Byli velmi intimní, ale nevšiml jsem si jich já, tak si nevšimali oni mě. Asi byli opilí. Holky mají rády vojáky.

Došel jsem domů. Dům nebyl válkou nijak zasažen. Ta omítka byla oprýskaná již před válkou. Vystoupal jsem po schodech k našemu bytu. Zabouchal jsem na dveře. Těšil jsem se, až uvidím mámu a tátu. Otevřela máma. Byla uplakaná. Ptal jsem se jí, co se stalo. Řekla mi to. Tátu včera zastřelili.

Šel ve městě, z práce domů, a najednou prý padl. Máma mi povídá, že jí to říkal to Gergen, co šel z práce s ním. Nikdo neví, kdo ho zastřelil. Jestli Maďar, nebo Němec, nebo Rus. Nikdo neví. Někdo střílel z podkroví z kulometu, na ulici zůstali ležet tři lidi. Můj táta byl jedním z nich. Střelec utekl. Takových incidentů se stávalo v posledních dnech mnoho.

Takže jsem začal zařizovat pohřeb. Tátu jsme pohřbili 1. března 1945. Na pohřbu bylo celkem asi dvacet lidí. Je to až k hořkému pousmání. Celý život se snažíte, žijete, něco tvoříte. Pak jdete po ulici, prásk, odstřelí vás někdo, ani nevíte kdo, a všechno tím končí.

Na pohřbu jsem nebrečel. Tátu jsem měl rád, ale brečet už jsem prostě neuměl. Máma brečela. Já se jí snažil utěšovat. Na pohřební hostině pak jeden náš příbuzný rozebíral to, jestli existuje posmrtný život, pil nadmíru a nakonec si vlezl na stůl, v ruce měl skleničku s pálenkou, zvedal ji ke stropu a volal na mého otce, ať nám řekne, kam schoval peníze. Strašně se při tom smál. Tak jsem mu dal přes hubu a tím pohřební hostina skončila.

A tak jsem zůstal s mámou sám. Psal se březen 1945, Maďarsko žilo novou nadějí a přišlo krásné jaro, svobodné jaro. Opět jsem se přihlásil do truhlářské dílny, začal jsem chodit do práce. Máma neměla nikoho jiného, nežli mě, a já se začal se o ni starat.

V létě 1945 jsem poznal Máriu. Mária byla krásná a milá. Byla sirotek. Měla noční děsy, budila se ze spaní. Bála se, že ji dají do plynu. I když nebyla židovka, tak ji za války totiž poslali do koncentráku. Přežila. Ale nechalo to na ní následky. Měl jsem ji strašně moc rád a v roce 1946 jsme se vzali. Všechno bylo růžové. Měli jsme se rádi a chtěli jsme mít spolu děti, ale zatím se nedařilo. Žili jsme skromně.

Někdy kolem jara 1948 začala máma churavět. Bylo to den ode dne horší. Byla stále slabší a slabší. Nemoc ji přemáhala. Zemřela na podzim roku 1948. Sourozence jsem neměl, takže jsem zůstal v našem bytě jenom s mojí ženou Márií.

Chodil jsem do práce, v truhlárně ze mě udělali zástupce truhlářského mistra a já bydlel v bytě po našich. Každý den byl stejný, jako ten předchozí. Ráno vstávání, snídaně, polibek od manželky, a pak cesta do práce. Tam jsem pracoval, v poledne snědl oběd, co mi moje žena přichystala. Odpoledne domů. Cestou koupit nějakou drobnost. Strašně rád jsem manželce dával drobné dárky. Třeba čerstvou koblihu, květiny, nebo malý prstýnek. Večer jsme byli spolu, před usnutím se milovali a ráno zas vstávání, a tak dokola. Stereotyp mi nevadil. Čekali jsme, až manželka přijde od doktora s tím, že je těhotná, ale stále nic.

Jednoho dne skutečně Mária povídá: „Byla jsem u doktora.“

Ale nebyla to ta zpráva, kterou jsme čekali. Měla rakovinu. Zemřela 18. června 1950. Děti jsme neměli. Já zůstal úplně sám.

Chodil jsem do práce, ale nebylo to tak, že bych žil jenom prací. Začal jsem se totiž zajímat o dění kolem sebe. O politiku. Bylo mi 31 let, byl jsem vdovec. Nic jiného mi nepřišlo na um, nežli se začít zajímat o dění kolem sebe. Děvčata jsem nestřídal, samozřejmě, že občas u mě v mém bytě nějaká zůstala přes noc, ale vážnou známost jsem nechtěl. Žil jsem jen prací a politikou.

Začal jsem poznávat, jak se věci mají. Velkou výhodou pro mě bylo to, že jsem vlastnil průkazku politického vězně. Ano skutečně. Jeden soused od nás z domu mi říkal, že když jsem přece byl ve vězení, tak že jsem přece politický vězeň a já mohu si vyřídit průkazku a dostávat větší dávku potravinových lístků. Moc se mi do toho nechtělo, ale pak když máma onemocněla a já pro ni potřeboval více masa, tak jsem si tu průkazku vyřídil. Takže jsem byl oficiálně politický vězeň. Nečerpal jsem dříve z toho žádné výhody, i když jsem třeba i mohl. Jenom ty potravinové lístky. Ale mohl jsem chtít třeba větší byt po kolaborantech, nebo třeba lepší práci. Ale to jsem nechtěl takto zneužívat. Šlo mi jen o mámu.

V roce 1948 jsem vstoupil do komunistické strany. Bylo mi 29 let, když jsem k nim vstupoval. Nebyl jsem žádný rozjařený mladík. Ale já tehdy věřil, že komunismus je budoucnost, že zabrání tomu, aby již nebyla taková válka, jakou jsme zažili. Doktor říkal, že moje manželka je nemocná také proto, co zažila v koncentráku. Že jí to vzalo mnoho zdraví. Stejně jako mojí mámě. Válka mi vzala všechny, koho jsem měl rád. Mámu, tátu, manželku. Nechtěl jsem,

aby se někdy taková válka opakovala. A zdálo se mi, že komunisté to myslí rozumně. Myslel jsem si, že by měli dostat šanci. Šanci ukázat, jak to myslí. Vůbec jsem nechtěl vidět to, co se dělo kolem voleb v roce 1949, kdy volby byly zmanipulovány a možná i zfalšovány. Nechtěl jsem to vidět. Byl jsem slepý komunistickou myšlenkou.

Také jsem viděl, co se děje kolem nás. Rakousko, Československo, Německá okupační zóna, ale zejména Polsko. Nemohl jsem k tomu mlčet.

Pak ovšem přišla válka na Korejském poloostrově. A u mě nastal zlom. Dostal jsem se v komunistickém aparátu trochu výše. Stal jsem se předsedou buňky, začal jsem hovořit na schůzích a shromážděních, dokonce jsem byl dvakrát v rozhlase a začalo se říkat, že bych měl jet na kongres do Moskvy. Zastupovat naši komunistickou buňku. Takže jsem srdnatě hovořil na schůzích, ale je pravda, že tehdy jsem také začal vnitřně pochybovat. Ano. Někdy kolem roku 1951 jsem začal mít jisté pochybnosti. Je vůbec komunismus cesta? Je to vůbec správný směr?

Moje pochybnosti jsem měl nejprve v sobě. Nikomu jsem je neříkal. Myslel jsem si, že je to jenom nějaký můj vnitřní boj, že vidím čerta, kde není. Nikoho jsem se ve straně nebál, nikdy jsem nebyl nijakým strašpytlem. A tak, když jsem si v hlavě dostatečně zformuloval svoje otázky, přednesl jsem je na vedení stranické buňky. Proč se děje to a to? Jak je možné, že strana dopustí to a to? Jak mohou být členové strany lidé, kteří dělají to a to? Jak to, že se nesmí říkat veřejně to a to? A proč stále hledáme třídní nepřítel?